

УДК 811.161.2'367

Баган М.П.

**ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ДОТРИМАННЯ СИНТАКСИЧНИХ НОРМ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ**

Синтаксичні норми сучасної української літературної мови вважають «досить стійкими» порівняно з акцентуаційними, лексичними та ін. [30, 38]. Упродовж тривалого часу формувалися найбільш вдалі з погляду національно-мовної спільноти способи поєднання слів, що відображають специфічний характер мовомислення носіїв мови і не зазнають таких помітних змін, як норми вимови та слововживання. Проте синтаксичний лад української мови, як і інші її підсистеми, також зазнав внутрішнього тиску: з інших мов до неї потрапили не типові для неї способи побудови синтаксичних конструкцій. Зокрема, дослідники відзначають поширення в граматиці української мови деяких німецьких і польських форм керування [31, 258]. Але найбільшою мірою синтаксис української мови деформувався під впливом інтерференції синтаксичних особливостей російської мови. Тривале використання цієї мови як пріоритетної у різних сферах суспільно-політичного, економічного, наукового та культурного життя України в ХХ ст. спричинилося до закріплення у мовомисленні українців чужих синтаксичних конструкцій, не типових для української мови зворотів, засобів вираження синтаксичних зв'язків і відношень.

Традиційно питаннями унормування одиниць різних рівнів мови великого значення надають фахівці зі стилістики та культури мови. У багатьох посібниках подано рекомендації щодо правильного керування та узгодження слів [1; 9; 12; 21; 24; 31]. Дослідженню окремих проблемних питань побудови синтаксичних конструкцій в українській мові присвячено статті у фахових виданнях [3; 7; 10; 17; 20; 29] і деякі дисертації [11]. Попри це в офіційно-діловому, науковому, рекламному та інших дискурсах нерідко ігнорують настанови мовознавців щодо правильної побудови синтаксичних конструкцій. Деякі користувачі сприймають їх як рекомендації, а не норми, чи навіть як українізаторські «нововведення», чийсь суб'єктивні вподобання тощо. У зв'язку з цим актуальною є проблема переконливішого обґрунтування та послідовнішого впровадження синтаксичних норм у сучасну українську мовленнєву практику.

Мета пропонованої статті – визначити критерії вибору та кодифікації синтаксичних норм сучасної української літературної мови, обґрунтувати потребу цілеспрямованого впровадження їх.

В українському мовознавстві літературна норма була об'єктом дослідження в працях багатьох лінгвістів: О.Б. Курило [16], О.Н. Синявський [26], С.С. Смеречинський [28], А. П. Коваль [14], М. М. Пилинський [23], А. А. Москаленко [19], С. Я. Єрмоленко [18], Н.Ф. Непийвода [20], О. А. Сербенська [1], Л. В. Струганець [30], Т.А.Коць [15] та ін. Основні ознаки норми літературної мови відбиває визначення М. М. Пилинського: «Норма літературної мови – це реальний, історично зумовлений і порівняно стабільний мовний факт, що відповідає системі й нормі мови і становить єдину можливість або найкращий для даного конкретного випадку варіант, відібраний суспільством на певному етапі його розвитку із співвідносних фактів загальнонародної (національної) мови в процесі спілкування» [23, 94].

Мовні норми – діалектичні явища, які, з одного боку, виявляють ознаки стабільності, обов'язковості, а з іншого – ознаки змінності й варіантності. Стабільність і обов'язковість мовних норм забезпечують належне функціонування літературної мови в усіх сферах людської діяльності, а змінність і варіантність мовних норм свідчать про постійний розвиток мови, її збагачення, пошук найбільш вдалих засобів вербалізації думки.

На перший погляд, динаміка мовних норм цілком закономірна й спонтанна: одні форми виходять з ужитку, інші, навпаки, набувають актуальності й узвичаєння на певному етапі розвитку суспільства. Насправді зміна мовних норм – процес тривалий і суперечливий. Нормативним прийнято вважати закріпленій практикою вживання найбільш поширених і вдалих способів вираження думки, якому віддає перевагу освічена верства суспільства. Проте в умовах постколоніального суспільства, частина якого послуговується мовою сусідньої держави і не виявляє належного рівня національно-мовної свідомості, найпоширеніші лексичні, словотвірні та граматичні одиниці не відповідають тим зразкам, які рекомендовано вживати в довідкових культуромовних виданнях. Наприклад, фахівці наполягають на усуненні трикомпонентних па-

сивних конструкцій з активним діячем у формі орудного відмінка та пасивних дієслівних форм на *-ся* [10, 13–14; 12, 355; 7, 27; 31, 249], проте цю настанову ігнорують автори багатьох наукових публікацій та офіційних документів. Не типові для граматичного ладу української мови трикомпонентні пасивні конструкції трапляються навіть у лінгвістичних працях, пор.: *Увесь навчальний матеріал організовано в діалоги, які промовляються носіями мови* (З посібника); *Слід наголосити, що лексико-семантичний, власне словотвірний та стилістичний аспекти оказіоналізмів та неологізмів в українській мові останнім часом досліджувалися багатьма вченими* (З автореферату); *Використовувалися вони [елементи драматургічної форми] переважно молодими людьми для створення веселого настрою, знайомства, вибору пари, а відтак, і максимального виявлення характеру в найрізноманітніших формах поєдинку, передусім словесного* (Зі статті) та в офіційних документах найвищих державних установ (пор.: *Документом, що засвідчує визнання документа про науковий ступінь, є Свідоцтво про визнання документа про науковий ступінь, форма якого затверджується МОН* (З Постанови КМ); *Затвердити Стратегію розвитку системи державного фінансового контролю, що здійснюється органами виконавчої влади* (З Постанови КМ). Для української мови органічніші конструкції, у яких виконавець дії ужитий у позиції підмета, об'єкт дії – у позиції додатка, а дію експлікує дієслово активного стану. Пор. активні конструкції до наведених вище трикомпонентних пасивних конструкцій: *Увесь навчальний матеріал організовано в діалоги, їх промовляють носії мови; Багато вчених досліджувало лексико-семантичний, власне словотвірний та стилістичний аспекти оказіоналізмів та неологізмів в українській мові; Використовували їх переважно молоді люди для створення веселого настрою...; Документом, що засвідчує визнання документа про науковий ступінь, є Свідоцтво про визнання документа про науковий ступінь, форму якого затверджує МОН; Затвердити Стратегію розвитку системи державного фінансового контролю, який здійснюють (повинні здійснювати) органи виконавчої влади.*

Поширенню й узвичаєнню рекомендованих активних конструкцій перешкоджає тривала традиція вживання в українській мові під впливом російської пасивних конструкцій. Нестабільна мовна ситуація в Україні, відсутність належної державної мовної політики, яка була б спрямованою на захист та розвиток української мови, не сприяють відновленню питомих мовних засобів. Це звужує їхні можливості щодо утвердження в українськомовному просторі.

Фахівці називають декілька принципових ознак мовного засобу, обов'язкових для його кодифікації: 1) усталеність, консерватизм; 2) поширеність; 3) авторитет джерела [8, 43 – 44]. За такого підходу пасивні конструкції з активним діячем у формі орудного відмінка мають підстави для кодифікації, оскільки вони є досить поширеними і звичними для багатьох мовців. Проте перші дві ознаки не прийнятні в ситуації з пасивними конструкціями, адже вони легалізують конструкції російської мови й перешкоджають відновленню питомих синтаксичних побудов.

Не можна застосувати тут і третього критерію – авторитетності джерела використання синтаксичних конструкцій. Найбільш авторитетними джерелами, на які спираються в кодифікації, традиційно вважають класичну художню літературу. Але це джерело також не об'єктивне, з огляду на те що класики української літератури мали свої індивідуально-авторські вподобання, уживали діалектні форми, на стильовій манері багатьох із них відбилася або неусталеність українського правопису початку ХХ ст. або його підпорядкованість правопису і традиціям російської мови в середині ХХ ст. У зв'язку з цим українські мовознавці, які працювали над питанням унормування української мови і її синтаксису зокрема, ще в 20-х роках ХХ ст. у виборі синтаксичних конструкцій радили враховувати не лише мовні вподобання класиків, а й традиції народної мови, збереженої у фольклорі, оскільки вона меншою мірою зазнала чужомовних впливів. Наприклад, О. Н. Курило із цього приводу зазначала, що українська інтелігенція «повинна використовувати українську народню мову, вона повинна вчитися від народу висловлювати його думками, його психологією мови наукові правди» [16, 13]. Цю ідею у виборі синтаксичних конструкцій для кодифікації відстоювали й інші українські мовознавці зазначеного періоду, зокрема І.І. Огієнко [22, 81], В.І. Сімович [27, 19], А. Ю. Кримський [32, 115] та ін. З приводу зазначеної вище проблеми легалізації / вилучення пасивних конструкцій з активним діячем С.С. Смеречинський писав про «невластивість українській народній мові дієвої особи в орудному відмінку при формах на *-но*, *-то* та при пасивному присудку» [28, 16].

Дехто з дослідників вважає, що поняття зразковості, еталонності нормативного мовного знака більше формується на основі його «доцільності, зручності» [4, 42]. Міркування слушне, але воно також не гарантує розв'язання проблеми внормування української мови, оскільки ознаки зручності й доцільності – суб'єктивні. Одні мовці звикли до кальок з російськомовних синтаксичних конструкцій і тому вважають їх зручними, інші – відчують простоту, органічність питомих українських конструкцій. Визначальною в розв'язанні питання релевантності мовного засобу системі мови має бути науково обґрунтована думка фахівців.

Нефахові пропозиції щодо кодифікації поширених в українській мові синтаксичних конструкцій російської мови не прийнятні, бо вони розхитують синтаксичні норми, нівелюють граматичну специфіку української мови. За такої умови потрібно орієнтуватися не на масовість, поширеність синтаксичних конструкцій, а на їхню органічність для української мови.

Окрім названих вище ознак для кодифікації мовної норми, варто наголосити на ще одній її важливій особливості, яку «не помічали» в радянському мовознавстві. Норма – «явище соціально-історичне і глибоко національне» [4, 41], вона має бути спрямованою передусім на забезпечення ідентичності мови, збереження її питомого звучання й граматики. У сучасному мовознавстві модно шукати національно-культурну специфіку інтерпретації світу носіями різних мов на основі концептуального аналізу передусім лексичних засобів – фразеологізмів, узвичаєних метафор, онімної лексики та ін. Проте синтаксична будова аж ніяк не менше відбиває спосіб думання та світосприйняття носіїв кожної мови. Відомі спроби українських та закордонних науковців установити певні ментальні особливості представників різних націй на основі продуктивності в їхньому мовленні тих чи тих синтаксичних конструкцій. Наприклад, деякі дослідники констатують «пацієнтну орієнтацію» російського синтаксису на основі поширеності в мовленні росіян пасивних, безособових конструкцій, буттєвих речень із знівельованим суб'єктом [5, 76]. Зокрема, Н.Д. Арутюнова називає буттєві речення без активного суб'єкта «найулюбленішою формою повідомлень» для росіян [2, 229]. Синтаксичні побудови, справді, відображають основні способи вираження думки, сформовані під впливом тих чи тих світоглядних настанов мовця. За визначенням І. Д. Фаріон, синтаксичні норми становлять «дзеркало мислення», від них залежить «повна й абсолютна реалізація цілісної й внутрішньо згармонійованої національної мовної системи» [31, 257]. Саме тому так важливо підтримати й узвичаїти синтаксичні норми, спрямовані на збереження самотності української мови.

Н.Н. Германова, дослідивши особливості внормування синтаксичних конструкцій у граматиках російської та англійської мов кінця XVII – початку XX ст., дійшла висновку, що способи їх унормування відображають дві різні концепції мови: культурно-ціннісну, прибічники якої інтерпретують мову як скарбницю ментального та культурного досвіду народу і в унормуванні орієнтуються на його збереження, та інструментально-прагматичну, у межах якої мову інтерпретують суто як засіб спілкування, а її норми підпорядковують насамперед зручності користувачів [6, 27 – 28]. Сучасне прагматичне суспільство, світові глобалізаційні процеси певною мірою сприяють поширенню інструментально-прагматичної концепції мови. Протидіяти нівеляції національно-мовної ідентичності можна лише послідовним упровадженням культурно-ціннісної філософії мови у всіх сферах діяльності людини.

Поширенню та закріпленню історично сформованих синтаксичних норм української літературної мови сприятиме злагоджена й послідовна співпраця мовознавців, педагогів та влади. Обґрунтовані рекомендації фахівців щодо використання синтаксичних конструкцій потрібно чітко подати в граматиках для загальноосвітніх шкіл та вишів, у підручниках і посібниках із синтаксису сучасної української літературної мови, підручниках та посібниках. Деякі з видань, що мали б безпосередньо орієнтувати користувачів на вилучення з мовлення ненормативних синтаксичних кальок, оминають увагою рекомендації фахівців, а порушення синтаксичних норм вбачають лише в недотриманні порядку слів. Прикро, що автори деяких посібників з культури української мови і самі активно послуговуються пасивними конструкціями, і читачів навчають, що в офіційно-діловому мовленні «поширені пасивні конструкції, у яких вибір присудка обмежується лексичним значенням підмета: *показники плану – встановлюються; вимоги до якості – задовольняються*» [13, 56]. Такі розбіжності в настановах фахівців не сприяють установленню синтаксичних норм, що відповідають граматичній специфіці й традиціям української мови. Безперечно, рекомендації щодо нормативності синтаксичних конструкцій повинні бути єдиними й послідовно викладеними в навчальній та довідковій літературі.

Вище йшлося про те, що у виборі синтаксичних конструкцій потрібно спиратися на практику народного мовлення, оскільки воно найточніше віддзеркалює специфіку українського мовомислення. Проте варто зважати на те, що сучасна українська молодь не дуже обізнана з мовою фольклору, тому не може орієнтуватися на поширені в ньому народні синтаксичні побудови. Сьогодні значно більший вплив на формування мовленнєвих навичок українців мають засоби масової комунікації (телебачення, радіо, преса, реклама), тому надзвичайно важливо, щоб мова інформаційних джерел була взірцем у дотриманні мовних норм. Цьому повинні посприяти довідкові видання для журналістів, які б висвітлювали правила побудови й використання синтаксичних конструкцій. Такі видання вже є [12; 24; 25], проте потрібні й інші, які б повідомляли найновіші рекомендації фахівців.

Дуже потужно впливають на формування мовленнєвих навичок громадян невеликі інформаційно-регламентативні повідомлення. Це – різноманітні оголошення, інструкції,

вивішені в різних місцях: у транспорті, на інформаційних плакатах у державних установах тощо. Громадяни, читаючи щодня такі правила, як *«Перевезення габаритного вантажу у ліфті допускається лише в супроводі відповідальних осіб»*; *«Вхід із тваринами категорично забороняється»*; *«Не прийняті до друку рукописи авторам не повертаються»*, мимоволі засвоюють ненормативні для української мови пасивні конструкції російської мови. Цілком очевидно, що оформлені за допомогою питомих активних синтаксичних конструкцій української мови такі повідомлення звучать чіткіше й доступніше, пор.: *Перевозити габаритний вантаж у ліфті можна лише в супроводі відповідальних осіб; Вхід із тваринами категорично заборонено; Редакція не повертає авторам не прийняті до друку рукописи*. Проте, на жаль, в офіційно-діловій сфері і далі послуговуються успадкованими з радянського діловодства ненормативними синтаксичними штампами. Потрібно наполегливо зупиняти цю шкідливу практику, інакше не вдасться очистити український мовленнєвий простір від нетипових для нього елементів. Вартим наслідування є досвід Київського метрополітену, керівництво якого подбало про правильне оформлення інструкцій та оголошень у цьому виді транспорту. Оголошення-заклики на зразок *Заходьте швидше до вагонів; Будь ласка, виходьте і заходьте швидше; Не затримуйтеся, виходячи з вагона* спочатку вразили пасажирів, проте згодом стали звичними. Саме такі щоденні правильні фрази закарбовуються в пам'яті пасажирів, формують їхні мовленнєві навички. Важливо, щоб інформаційне тло повсякденного життя українських громадян було грамотним. Потребує належного українськомовного оформлення робота комп'ютерів, банкоматів, довідкових служб, автоматичних повідомлень телефонних операторів та ін. Це посприяло б ефективному призвичаєнню молоді до норм сучасної української літературної мови, зокрема й до синтаксичних.

Отже, основними принципами відбору та закріплення синтаксичних конструкцій сучасної української мови як нормативних повинні слугувати їхня відповідність давній, а не деформованій чужомовними впливами традиції вживання та фахова й суспільна настанова на збереження питомих синтаксичних одиниць. Поширення й узвичаєння їх можливе за умови скоординованої просвітницько-настановчої діяльності фахівців та належної підтримки з боку відповідних державних структур.

Список використаних джерел

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / за заг. ред. О. Сербенської: [посібник]. – Львів : Світ, 1994. – 152 с.
2. Арутюнова Н.Д. Бытийные предложения в русском языке / Н.Д. Арутюнова // Известия АН СССР. Серия литературы и языка. – 1976. – № 3. – Т. 35. – С. 229 – 238.
3. Баган М.П. Усталені словосполуки в заперечній формі : книжна стилізація чи порушення норм? / М.П. Баган // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. – 2014. – Вип. 35. – С. 6–9.
4. Валгина Н.С. Активные процессы в современном русском языке / Н. С. Валгина. – М.: Логос, 2001. – 304 с.
5. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание / Анна Вежбицкая. – М. : Русские словари, 1996. – 411 с.
6. Германова Н. Н. Лингвокультурные основания нормативной грамматической традиции (на материале грамматик английского языка конца XVII – начала XX веков): автореф. дисс. на соискание учен. степени докт. филол. наук : 10.02.19 «Теория языка» / Н.Н.Германова. – М., 2016. – 47 с.
7. Гінзбург М. Синтаксичні конструкції у фахових текстах : практичні висновки з рекомендацій мовознавців / Михайло Гінзбург // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Львів: Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2008. – № 620. Проблеми української термінології. – С. 26–33.
8. Горбачевич К.С. Вариантность слова и языковая норма : на материале современного русского языка / К.С. Горбачевич. – Л. : Наука, 1978. – 240 с.
9. Городенська К. Г. Із найновіших рекомендацій щодо складних уживань в українській мові / К. Г. Городенська, Н. І. Кочукова, Г. М. Куцак. – К.; Слов'янськ, 2006. – 83 с.
10. Городенська К. Синтаксична специфіка української наукової мови / Катерина Городенська // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2001. – Вип. IV. – С. 11–14.
11. Дзісь Р. П. Пуристичні тенденції в процесі унормування української літературної мови : дис... канд. наук: 10.02.01 «Українська мова»/ Дзісь Руслана Петрівна – Чернівці, 2008. – 360 с.
12. Капелюшний А. О. Практична стилістика української мови : [навчальний посібник] / А. О. Капелюшний. – Львів : ПАЮ, 2007. – 400 с.

13. Клещова О. Є. Культура української мови (за кредитно-модульною системою) : [навчальний посібник] / О. Є. Клещова, О.М. Кравчук. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. – 219 с.
14. Коваль А.П. Культура української мови / А.П. Коваль. – К.: Наук. думка, 1966. – 192 с.
15. Коць Т. А. Літературна норма у функціонально-стильовій і структурній парадигмі : монографія / Т. А. Коць; НАН України, Ін-т укр. мови. – К. : Логос, 2010. – 303 с.
16. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови / Олена Курило. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 303 с.
17. Лаврінець О. Пасивні конструкції з предикативними формами на -но, -то та предикативними пасивними дієприкметниками на -ний, -тий у сучасній українській науковій мові / Олена Лаврінець // Українська мова – 2013. – № 1. – С. 24–38.
18. Літературна норма і мовна практика : монографія / [Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Коць Т. А. та ін.]; за ред. С. Я. Єрмоленко. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2013. – 320 с.
19. Москаленко А.А. Нормалізація української літературної мови / А. А. Москаленко. – Одеса, 1974. – 84 с.
20. Непийвода Н. Ф. Вплив соціальних факторів на розвиток синтаксичної системи української мови (на матеріалі науково-технічних текстів) / Н.Ф. Непийвода // Мовознавство. – 1996. – № 2–3. – С. 45–54.
21. Непийвода Н.Ф. Сам собі редактор : Порадник з української мови / Н.Ф. Непийвода. – К., 1998. – 240 с.
22. Огієнко І. Історія української літературної мови / Іван Огієнко. – К. : Либідь, 1995. – 296 с.
23. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль / М. М. Пилинський. – К.: Наук. думка, 1976. – 288 с.
24. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради: [навч. посібник] / Олександр Пономарів. – К.: Либідь, 2001. – 240 с.
25. ПРОМОВА, або Де ми помиляємося ... / Відп. ред.: К.Г. Городенська, В.Л. Кабак. – К.: Стандарт, 2006. – 196 с.
26. Синявський О. Норми української літературної мови / Олекса Синявський. – Х.; К. : Київське держ. вид-во «Література й мовознавство», 1931. – 368 с.
27. Сімович В. Граматика української мови / Василь Сімович. – Коломия, Вінніпег, 1918 р. – 583 с.
28. Смеречинський С. Нариси з української синтакси (у зв'язку з фразеологією та стилістикою) / Сергій Смеречинський. – Х. : Рад. школа, 1932. – 263 с.
29. Стельникович Г. Про пасивні конструкції в українській правничій мові / Ганна Стельникович // «Наукові записки» Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського: Зб. наук. праць. Серія: Філологія – Вінниця: ВДПУ, 2000. – Вип. 2. – С. 103–106.
30. Струганець Л.В. Мовна норма: стале і змінне / Л. В. Струганець // Культура мови. – 2011. – Вип. 74. – С. 34 – 43.
31. Фаріон І.Д. Мовна норма: знищення, пошук, віднова: [монографія] / Ірина Фаріон. – Івано-Франківськ: Місто НВ. – 2010. – 328 с.
32. Шахматов О. Нариси з історії української мови та хрестоматія з пам'ятників письменської старо-українщини XI – XVIII вв. / Олександр Шахматов, Агатангел Кримський. – К.: Видавниче товариство «Друкар», 1922. – 188 с.

Анотація. У статті проаналізовано різні критерії кодифікації мовних одиниць. Доведено, що в умовах сучасної мовної ситуації в Україні основними принципами відбору та закріплення синтаксичних конструкцій як нормативних повинні слугувати їхня відповідність давній, а не деформованій чужомовними впливами традиції вживання, а також фахова й суспільна наста- нова на збереження питомих синтаксичних одиниць.

Ключові слова: мовна норма, синтаксична норма, інтерференція, кодифікація, граматична специфіка української мови.

Summary. The study is concerned with the issue of formation and following the syntactic norms of Ukrainian language. Fundamental features of language norms including the syntactic rules are explored. The significant role of syntactic norms in the stable functioning of language and preserving its' national identity is outlined.

The paper reveals the instability of certain syntactic norms of modern Ukrainian language, providing the examples of the parallel usage of three-component passive structures and their active equivalents in Ukrainian scientific and official discourse. It also demonstrates the need for more convincing and consistent implementation of the syntactic norms. The author concludes that the Ukrainian lan-

guage syntax was deformed by the influence of interference of the syntactic peculiarities of the Russian language.

The study stresses upon the necessity of the deliberate and principled approach to the selection and codification of linguistic means. It also provides the analysis of those criteria for the codification of linguistic units which by various scholars are considered to be obligatory: 1) stability, conservatism; 2) prevalence; 3) credibility of the source of usage; 4) convenience; 5) correspondence to language system. Moreover, these constructions reduce the grammatical specifics of Ukrainian language. It is shown that such criteria of codification as credibility of the source of usage and convenience of linguistic means are inappropriate because they are considered as subjective. Scientifically grounded opinion of the experts should be determinative in solving the issue concerning the relevance of linguistic mean to the language system.

The author substantiates the idea of his view by stating that the basic principles of selection and fixing syntactic constructions of modern Ukrainian language as regulatory should be grounded on their correspondence to old but not deformed by the influence of other languages tradition of use as well as on the professional and public attitude towards the preserving of national specific syntactic units. Their distribution and stability will be possible on the condition of coordinated educational and instructive cooperation of specialist's activities and adequate support from relevant government agencies.

Key words: *language norm, syntactic norm, interference, codification, grammatical specifics of Ukrainian language.*

Отримано: 21.03.2016 р.

УДК 811.161.2'373.21

Бойко Н.О.

ТИПОЛОГІЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ ДЕГІДРОНІМНИХ ОЙКОНІМІВ

Типологічна ономастика належить до найновітніших наукових дисциплін про власні назви. Як зазначав Т. Милевський, типологічне порівняння починається там, де закінчується описове дослідження [9, 4]. Вивчення власних назв у типологічному аспекті – одна з актуальних проблем сучасної лінгвістики. На сьогоднішній день існує монографія «Типологічна ономастика», укладена фахівцями-ономастами О. М. Складенком і О. М. Складенко. У першій книзі «Лексико-семантичні особливості онімного простору» дослідники розглядають вузлові проблеми типологічної ономастики у теоретичному плані [18]. Проте аналіз семантики слів, які складають основу самих власних назв, подальший розвиток семантичних структур власних назв потребує детального вивчення, оскільки в різних мовах лексико-семантичний фон онімів має не однакове вираження. Також ця проблема становить інтерес для етнологічно-культурного плану дослідження.

Слов'янська ойконімічна система відображає історію освоєння простору слов'янами. В той же час як похідна від гідронімії, апелятивної лексики, антропонімії вона розвивається з властивими їй внутрішньосистемними закономірностями.

Відгідронімії ойконіми (назви населених пунктів, утворені від водних об'єктів – гідронімів) входять в ойконімічну систему кожної з слов'янських мов. Гідронімам, як найбільш давньому пласту онімів, належить значна роль у дослідженні напрямів і шляхів розселення слов'ян як в ранні часи, так і в епоху середньовіччя [17, 80]. Ойконіми, похідні від гідронімів, становлять певний інтерес в розкритті даної проблеми.

Назви поселень, що пов'язані з гідронімами, тобто топографічні назви, за класифікацією С. Роспанда [16, 34-35], можна розділити на декілька груп: 1) ойконіми, що утворені від гідрографічних термінів (озеро, річка, гирло, струмок, ручай, ставок: н. п. *Ріка, Озеро, Ставки, Заріка*); 2) ойконіми, похідні від гідронімів (місто *Хорол* ← ріка *Хорол*, село *Заслuch* ← ріка *Слuch*).

Серед онімів, похідних від гідрографічних термінів можна виділити дві підгрупи: а) гідрографічний термін → гідронім → ойконім (*поток* → струмок *Поток* → село *Поток*); б) відносно похідні від водних об'єктів, які без води не існували б: н. п. *Мост, м. Млин, с. Гребля, х. Гать* [33, 138]. Назви, відносно похідні від водних об'єктів, дослідники слов'янської ономастики розглядають як відапелятивні, пов'язані з матеріальною культурою [40, 300].

Об'єктом нашої уваги є типологічний аналіз ойконімів, відносно похідних від водних об'єктів, зокрема назв поселень з основами **mъlinъ, *mostъ*. Ойконіми із зазначеними основами представлені у ойконімічних системах різних мов світу.